

INLEIDING

Het Comité de Vigilance en Travail Social (CVTS) is ontstaan in een woelige periode. Een periode waarin maatschappelijk werkers gevangen werden genomen en vervolgd voor hun betrokkenheid bij een maatschappelijke actie die haar naam waardig was¹. De steun en de verontwaardiging op het terrein hebben geresulteerd in de oprichting van het CVTS.

Het CVTS is gegroeid in het bewustzijn van de maatschappelijk werkers uit alle sectoren en alle functies; medewerkers die het niet eens waren met opgelegde veiligheidseisen of controlemaatregelen, die ongerust waren over de manier waarop de politiek, de organisaties en sociale praktijken de basisprincipes van het maatschappelijk werk beetje bij beetje uithollen.

Het CVTS verzamelt ondertussen al meer dan tien jaar getuigenissen van individuele personen of teams die waken over en bouwen aan het gevoel van een zinvolle uitoefening van het maatschappelijk werk dat tot zelfs in zijn ethische dimensies steeds meer ondermijnd raakt.

Het moment leek ons dan ook gekomen om collectief in te grijpen, zeker omdat de geluiden die we opvangen, ook buiten de sfeer van het sociaal werk, het beeld scheppen van een samenleving gemaakt van commerciële relaties die bovendien steeds minder menselijk wordt, wat blijkt uit de eisen van talloze sectoren, zowel openbaar als privé.

Ter gelegenheid van de plenaire vergadering van 2015 hebben de leden van het CVTS beslist om een *Manifest* op te stellen, met de bedoeling om de essentiële principes van het maatschappelijk werk nogmaals duidelijk te stellen² en om de minimalisering van de niet-naleving daarvan aan de kaak te stellen. Het volgende is een resultaat van een gezamenlijk proces van 15 sectoren die de diversiteit op het terrein vertegenwoordigen.

Dit *Manifest* is een instrument voor maatschappelijk werkers en heeft eveneens tot doel om politieke actoren wakker te schudden en kennis te laten maken met de visie van op het terrein.

Een zo ruim mogelijke verdeling en toepassing zullen de argumentatie nu kracht moeten bijzetten, zodat de maatschappelijk werkers op het terrein de nodige steun krijgen en kunnen bogen op krachtige principes die een ruim draagvlak hebben.

¹ Zomer 2002: Arrestatie en opsluiting van twee maatschappelijk werkers die werkten met een publiek van asielzoekers en mensen zonder papieren. Grond van de aanklacht: “mensenhandel” en “bendevorming”. Vrijgesproken en onschuldig verklaard in eerste aanleg en in beroep.

² Daarbij baseren we ons op de Principeverklaring van de Internationale Federatie van het Maatschappelijk Werk - 2004

Met dit *Manifest* gaan we in tegen een algemene tendens in onze Europese samenlevingen waar de toon steeds bitser wordt en het individu verantwoordelijk wordt gesteld om sociaal-politieke verantwoordelijkheden te ontlopen, maar we zijn van mening dat de kracht van het collectief een bolwerk kan vormen voor de onvoorwaardelijke naleving van de rechten van de mensen en de strijd tegen de ongelijkheid.

We willen iedereen dan ook uitnodigen om hier, individueel of collectief, aan deel te nemen en het *Manifest* te ondertekenen als steunbetuiging.

MANIFEST VAN HET MAATSCHAPPELIJK WERK

Een samenleving die ervoor heeft gekozen om maatschappelijk werkers in haar midden te hebben, moet ervoor zorgen dat alle noodzakelijke voorwaarden vervuld zijn zodat ze hun beroep kunnen uitoefenen.

Op het moment waarop sommigen het beroepsgeheim in de OCMW's in vraag stellen, wanneer de zorg- en hulpsector zwichten onder de werkdruk, wanneer de verzekering- en residuaire logica worden herleid tot ziellose controles, moet dringend terug de aandacht worden gevestigd op de fundamentele en noodzakelijke voorwaarden die het maatschappelijk werk mogelijk maken en dragen.

Het maatschappelijk werk steunt op:

- de garantie dat elk individu of elke groep zijn plaats in de samenleving ten volle kan innemen, met respect voor zijn fundamentele rechten en zijn zelfbeschikking
- de garantie van het beroepsgeheim die voortvloeit uit de keuze voor een sterke samenleving. Zo krijgt iedereen de mogelijkheid om gehoord te worden zonder te worden beoordeeld, geholpen te worden en toch voor zichzelf te blijven beslissen en het biedt mensen uit het vak de mogelijkheid om daden te stellen met het volle bewustzijn van de gevolgen ervan. Op die manier wordt echt samen-leven mogelijk
- de garantie dat het maatschappelijk beleid altijd samengaat met een bezorgdheid om gerechtigheid, gelijkheid en rechtvaardigheid in de analyse van sociale situaties, of die nu individueel of collectief zijn, en in de begeleiding van personen

Het maatschappelijk werk mag dus nooit worden gebruikt om:

- te controleren
- de openbare en morele orde te waarborgen
- een onderscheid te maken tussen de verdienstelijken en de anderen

Bijgevolg en vanuit onze ervaring (als CVTS) en gebaseerd op talloze internationale referenties ter zake, lijkt het ons essentieel dat zowel voor maatschappelijk werkers als voor instellingen en hun verantwoordelijken en voor degenen die het beleid bepalen, het volgende heel duidelijk is:

1. De persoon: ONDERWERP, en niet VOORWERP, van de maatschappelijke tussenkomst

De Internationale Federatie van Maatschappelijk Werkers herinnert ons eraan dat:

“het maatschappelijk werk is gebaseerd op respect voor de waarde en waardigheid die inherent zijn aan elke persoon en op de rechten die daaruit voortvloeien”

We moeten echter vaststellen dat dit principe op het terrein vaak met voeten wordt getreden.

De persoon wordt niet langer beschouwd als onderwerp van de maatschappelijke tussenkomst, maar vaak eerder als een voorwerp van deze tussenkomst.

Dit houdt maatschappelijk werkers bezig: ze zijn ongerust of stellen zich vragen, en spreken het Comité de Vigilance en Travail Social (CVTS) daarover vaak aan.

❖ **Voorbeelden**

- Verschillende diensten uit de sector van de sociaal-professionele inschakeling stellen zich vragen bij de ethische waarde van een aanpak die erin bestaat om de begeleiding van personen toe te spitsen op het opstellen van een cv, zonder samen met de begunstigten de ruimere context te analyseren en duidelijker trachten te identificeren wat de precieze oorzaken van de werkloosheid zijn.
- Maatschappelijk werkers van het OCMW plaatsen vaak vraagtekens bij praktijken waarbij anderen in de plaats van de betrokkenen bepalen wat belangrijk is voor hen.

We verwerpen de modellen van de “actieve welvaartsstaat” omdat ze:

- antwoorden aandrigen die in essentie uitgaan van zagezegd vastgestelde gebreken bij de betrokkene(n)
- aan maatschappelijk werkers vragen om de problemen van de gebruikers te definiëren op basis van een normatieve analyse die niet strookt met de individuele realiteit van de betrokkenen en die onvoldoende gecontextualiseerd is vanuit macro-sociologisch oogpunt.

In het licht van deze vaststellingen herhalen we klaar en duidelijk dat het noodzakelijk is om elke gebruiker of elke groep te beschouwen als ONDERWERP van de tussenkomst.

Voor de maatschappelijk werkers betekent dit:

- samen met de betrokken persoon of groep een analyse maken van hun situatie op twee gelijktijdige vlakken: dat van de individuele achtergrond van persoon of groep, maar vooral die van de sociaal-politieke context
- op basis van de ervaringen van de betrokkenen vertrekken vanuit de struikelblokken van hun situatie en geen diagnose te stellen die wordt ingegeven door het sociale beleid
- duidelijk het wettelijke kader van de maatschappelijke tussenkomst uitleggen aan de gebruikers en samen met kijken naar wat er op het spel staat voor iedereen die van dichtbij of verder af bij de situatie betrokken is, om zo in vol bewustzijn keuzes te kunnen maken
- een sfeer van vertrouwen opbouwen die is gebaseerd op transparantie en loyaliteit, zodat de gebruikers hun vermogen om zelf te handelen kunnen ontwikkelen, zelfstandiger kunnen worden en toch trouw blijven aan wat oor hen belangrijk is.

2. Activiteiten op het vlak van maatschappelijk werk met een focus op menswaardigheid en sociale rechtvaardigheid

De Internationale Federatie van Maatschappelijk Werkers herinnert ons er ook aan dat:

“het maatschappelijk werk is gebaseerd op respect voor de waarde en waardigheid die inherent zijn aan elke persoon en op de rechten die daaruit voortvloeien. De maatschappelijk werkers moeten de integriteit en het fysieke, psychologische, emotionele en geestelijke welzijn van elke persoon verdedigen en erop toezien dat het wordt gerespecteerd.”

“De maatschappelijk werkers hebben de verantwoordelijkheid om sociale rechtvaardigheid te bevorderen binnen de samenleving in het algemeen en bij de mensen met wie ze werken.”

Uit deze principes vloeit voort dat de belangrijkste taak van het maatschappelijk werk erin bestaat om bij te dragen tot de individuele en collectieve emancipatie en mee te strijden tegen ongelijkheden om zo de cohesie van de samenleving te waarborgen zonder de mensen aan de zijlijn te laten staan.

Deze principes worden tekort gedaan in of door het sociaal beleid, de institutionele structuren en sociale praktijken. Het CVTS is zeer vaak aangesproken over het feit dat **de opdrachten en werkhoudingen van de maatschappelijk werkers steeds meer afglijden naar een logica van controle en activering.**

❖ Voorbeelden

- In het kader van het beleid rond het “Terugkeertraject” voor asielzoekers zijn de maatschappelijk werkers uit de sector verplicht om aan de betrokkenen uit te leggen dat het beter is dat ze naar hun land terugkeren, zonder dat ze de mogelijkheid hebben om hen volledig te informeren over de andere keuzes die ze nog hebben en zonder dat ze onafhankelijk kunnen kiezen welke instrumenten voor maatschappelijke begeleiding ze willen implementeren.
- Maatschappelijk werkers uit de verschillende sectoren van de maatschappelijke hulp wordt gevraagd om hun gebruikers te verklikken in het kader van de strijd tegen sociale fraude.

We verwerpen de modellen van het huidige sociaal beleid die door de verantwoordelijkheid voor de armoede bij het publiek zelf te leggen, hen als het ware verantwoordelijk voor en zelfs schuldig aan hun eigen situatie maken.

Daarom herhalen we klaar en duidelijk dat:

- het maatschappelijk werk en de medewerkers uitsluitend ten dienste staan van de emancipatie van hun publiek, wat een rechtvaardige houding en respect voor de betrokkenen impliceert**
- het maatschappelijk werk een kritische en subversieve dimensie omvat waar een totale verandering van de structuren en het beleid een noodzakelijke voorwaarde zijn**

3. Een werk in netwerken ten dienste van de mensen

Het werk in netwerken mag geen doel op zich zijn. Het is een werkinstrument dat ten dienste staat van doelstellingen die telkens weer moeten bedacht en gepreciseerd met de betrokken personen. De uitwisseling van informatie die inherent is aan dit soort werk, roept onvermijdelijk vragen op over het beroepsgeheim (BG) en het gedeelde beroepsgeheim (GBG).

Naast het verplichte beroepsgeheim waaraan maatschappelijk werkers gebonden zijn krachtens artikel 458 van het Strafwetboek, willen we ook herinneren aan één van de basisprincipes van de Internationale Federatie van Maatschappelijk Werkers dat als volgt de nadruk legt op het belang van vertrouwelijkheid:

“Maatschappelijk werkers moeten de vertrouwelijkheid van de informatie over de mensen die gebruik maken van hun diensten, respecteren. Uitzonderingen kunnen enkel door een belangrijkere ethische vereiste (zoals het behoud van het leven) worden gerechtvaardigd.”

Dit vertrouwelijkheidsprincipe wordt geregeld tekort gedaan in of door het sociaal beleid, de institutionele structuren en sociale praktijken.

Het CVTS ontvangt talrijke vragen vanuit het werkveld om over dit probleem na te denken.

❖ Voorbeelden

- Vragen met betrekking tot de deontologische grenzen van het BG en GBG.
- Vragen over hoe strategisch kan worden gereageerd op de druk om mensen zonder papieren te verklikken bij de autoriteiten
- Vragen over hoe er concreet grenzen kunnen worden gesteld aan het delen van informatie tussen de instellingen die eenzelfde publiek begeleiden

Bovendien wordt op het terrein vastgesteld dat de digitalisering van gegevens en het delen ervan via netwerken steeds vaker als een evidentie wordt beschouwd, zonder enig duidelijk kader of doel en zonder dat men weet wat de finaliteiten zijn van degenen die deze gegevens gebruiken.

We verwerpen de modellen van het huidige sociaal beleid dat, in de strijd tegen wat zij als een misbruik of een gevaar beschouwen, ijveren voor een steeds meer systematische controle van mensen via een net dat steeds strakker wordt aangespannen rond een publiek dat vaak al uiterst kansarm is.

We willen er ten zeerste voor pleiten dat de teams op het terrein de middelen krijgen aangereikt om ethische en deontologische antwoorden te kunnen bieden binnen hun netwerkactiviteiten en tegen de eisen om informatie te delen en terug te koppelen.

We eisen dringend tijd en ruimte voor reflectie en opleiding, om de bestaande referentiekaders aan te passen aan de mogelijkheden die door de nieuwe technologieën worden geboden.

4. Een werkkader ten dienste van het maatschappelijk werk

Algemeen genomen wordt de socialprofitsector, waaronder het maatschappelijk werk valt, vandaag de dag geïnfiltreerd door een marktlogica die gericht is op resultaten, cijfers, normalisering en rationalisering van de mens, wat indruist tegen de intrinsieke doelen van het maatschappelijk werk.

De Internationale Federatie van Maatschappelijk Werkers leert ons nochtans dat:

“Maatschappelijk werkers de redenen van hun beslissingen moeten kunnen motiveren op basis van ethische overwegingen en verantwoordelijk moeten kunnen zijn voor hun keuzes en hun acties.”

Deze principes van onafhankelijkheid en verantwoordelijkheid worden regelmatig ondermijnd door de marktlogica.

Dat vertaalt zich met name in arbeidsomstandigheden die het niet langer mogelijk maken om in alle veiligheid en onafhankelijkheid creatief te gaan nadenken.

Het CVTS ontvangt heel wat getuigenissen ter zake.

❖ Voorbeelden

- De materiële onmogelijkheid om het BG te respecteren in open ruimtes.
- De administratieve aanhouding van maatschappelijk werkers die de meest kwetsbare groepen begeleiden
- De evaluatie van het maatschappelijk werk met focus op het aantal behandelde dossiers als een resultaatsverbintenis
- De verplichte aanwezigheid van de teamdirectie bij supervisies of het isolement van maatschappelijk werkers binnen een team dat nooit samenkomt
- De progressieve digitalisering van het maatschappelijk werk die leidt tot een 'ontmenselijking' ervan en die een kritische en collectieve reflectie in de weg staat

We verwerpen de modellen van het sociaal beleid die zich baseren op managementpraktijken van het maatschappelijk werk die doeltreffendheid en rendement, vertrouwen en transparantie, samenwerking en concurrentie door elkaar halen.

In het licht van deze vaststellingen herhalen we klaar en duidelijk dat er nood is aan arbeidsomstandigheden die garant staan voor:

- **Respect voor het beroepsgeheim**
- **Een duidelijke en concrete erkenning van het belang van de rol van de maatschappelijk werkers in de reflectie over het maatschappelijk werk zonder hen te beschouwen als louter uitvoerders**
- **Voldoende tijd voor ethische debatten tussen de maatschappelijk werkers en de werkgevers**
- **Gedachtewisselingen over de professionele identiteit van de maatschappelijk werkers en de duidelijke erkenning van die identiteit**
- **Een duurzaam werkkader voor wat betreft arbeidsovereenkomsten, lonen, statuten, opdrachten, ...**

Niet het einde

Dit Manifest is het resultaat van een participatief proces dat verankerd is in een behoefte om enerzijds aan de kaak te stellen wat niet werkt en om anderzijds met kracht te onderstrepen welke voorwaarden vervuld moeten zijn.

Nee, het maatschappelijk werk en degenen die het uitoefenen, mogen geen marionetten zijn van een bedrieglijk sociaal beleid. Ja, situaties van kwetsbaarheid en onzekerheid moeten worden gezien als de consequenties van de keuze voor een bepaald model van samenleving en niet als gevolg van een persoonlijk falen.

De geschiedenis van het CVTS, dat ontstond uit de grondgedachte dat er nood was aan een mobilisering om maatschappelijk werkers te steunen, tot de opstelling van dit Manifest van het Maatschappelijk Werk, bewijst duidelijk dat het verzet van de maatschappelijk werkers, hun engagement en hun ethiek, onontbeerlijke beschermingen bieden tegen de neerwaartse spiraal waarin het maatschappelijk werk dreigt terecht te komen.

De publicatie van het Manifest is een weerspiegeling van de basisfilosofie van het CVTS: een ruimte voor transversale mobilisatie creëren voor alle maatschappelijk werkers, ongeacht hun beroep en de sector waarin ze werkzaam zijn.

Met dit Manifest willen we meer dan ooit niet enkel tonen aan de maatschappelijk werkers dat ze niet alleen staan, maar hen ook de kans bieden mee te bouwen aan een betere toekomst door dit instrument zowel te gebruiken om na te denken over hun werk als om het te verdedigen en er de nodige erkenning voor te eisen.

Zo dragen we de hoop uit dat dit Manifest iedereen die het gebruikt de mogelijkheid zal bieden om na te denken, de discussiëren en actie te ondernemen vanuit een gemeenschappelijke wil om te vechten tegen de onrechtvaardigheden en om de mens opnieuw centraal te stellen in onze samenleving. Want dit initiatief draait niet alleen om de verankering van een beroep, het is vooral een oproep naar de burger toe!

Comité de Vigilance en Travail Social

Praktische Informatie

Om ons beter te leren kennen: www.comitedevigilance.be

Om het Manifest te ondertekenen, de lijst van ondertekenaars te bekijken en het te downloaden:

<http://www.comitedevigilance.be/?Manifeste-du-travail-social>

Om de reflectie samen met ons voort te zetten, neemt u contact op via ons e-mailadres info@comitedevigilance.be of met de telefonische permanentie elke donderdag tussen 14u00 en 17u00 op 02/346.85.87